

Dr hab. Dariusz Kubinowski, prof. nadzw.
Dr hab. n. hum. w zakresie pedagogiki
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Wydział Pedagogiki i Psychologii
Instytut Pedagogiki
Zakład Pedagogiki Kultury

RECENZJA OSIĄGNIĘCIA I DOROBKU NAUKOWEGO
DR JUSTYNY NOWOTNIAK
PRZYGOTOWANA W ZWIĄZKU Z POSTĘPOWANIEM HABILITACYJNYM

Niniejsza recenzja, przygotowana dla Rady Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego w związku z postępowaniem habilitacyjnym Dr Justyny Nowotniak, wszczętym przez Centralną Komisję ds. Stopni i Tytułów w dniu 2 sierpnia 2013 roku, składa się z następujących części:

- podstawowe informacje o Kandydatce,
- ocena całokształtu osiągnięć naukowo-badawczych Kandydatki uzyskanych po otrzymaniu stopnia doktora,
- ocena wskazanego przez Kandydatkę osiągnięcia naukowego jako podstawy ubiegania się o stopień doktora habilitowanego,
- ocena dorobku Kandydatki w zakresie działalności dydaktycznej i popularyzatorskiej oraz współpracy międzynarodowej,
- końcowa ocena znaczenia osiągnięcia naukowego i istotności aktywności naukowej Kandydatki,
- konkluzja recenzji.

PODSTAWOWE INFORMACJE O KANDYDATCE

Dr Justyna Nowotniak urodziła się w 1970 roku. W latach 1989-1994 studiowała w Uniwersytecie Szczecińskim na kierunku pedagogika o specjalności – pedagogika opiekuńczo-wychowawcza. Jako studentka uczestniczyła w realizacji zespołowych badań empirycz-

nych prowadzonych pod kierunkiem Prof. Kazimierza Jaskota. W 1994 roku uzyskała tytuł zawodowy magistra pedagogiki, przygotowując pod kierunkiem Prof. Marii Czerepaniak-Walczak pracę magisterską na temat *Rola szkoły w kształtowaniu podmiotowości dorastającej młodzieży*. Praca ta została wyróżniona. W tym samym roku Dr J. Nowotniak podjęła pracę w oświacie niepublicznej na stanowisku doradcy metodycznego, prowadząc między innymi swoje pierwsze warsztaty ewaluacyjne dla nauczycieli.

1 października 1995 roku Kandydatka została zatrudniona na stanowisku asystenta w Instytucie Pedagogiki Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Szczecińskiego. Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki nadany przez Radę Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Szczecińskiego uzyskała w 2002 roku, na podstawie rozprawy zatytułowanej *Program ukryty szkoły z perspektywy uczniów liceów ogólnokształcących*, przygotowanej pod kierunkiem Prof. Marii Czerepaniak-Walczak. Recenzentami w przewodzie byli – Prof. Maria T. Dudzikowa i Prof. Mirosław J. Szymański. W tym samym roku awansowała na stanowisko adiunkta, na którym pracuje do dziś cały czas w tym samym Instytucie, choć kolejno w różnych zakładach.

W ramach obowiązków akademickich prowadziła zajęcia między innymi z takich przedmiotów jak: Teoria wychowania, Współczesne kierunki pedagogiczne, Proseminarium pedagogiczne, Metodologia badań społecznych, Antropologiczne podstawy wychowania, Metody badań pedagogicznych. Pełniła funkcję członka Rady Wydziału, koordynatora procesu bolońskiego, członka komisji ds. jakości kształcenia, komisji rekrutacyjnych oraz opiekuna roku.

Warte podkreślenia są dwa fakty z biografii Kandydatki, z okresu przed uzyskaniem stopnia doktora, mające istotne znaczenie dla Jej dalszej drogi akademickiej. Po pierwsze, w okresie od zatrudnienia na stanowisku asystenta do momentu obrony doktoratu (przeszło sześć lat) wykazywała się dużą aktywnością naukową i wypracowała istotny dorobek naukowy w postaci 18 publikacji naukowych oraz 11 prezentacji konferencyjnych. Po drugie, w 2000 roku swoje pogłębione zainteresowania relacjami między kulturą i edukacją oraz fotografią sfinalizowała ukończeniem kursu doskonalenia zawodowego nauczycieli w zakresie edukacji kulturalnej ze specjalizacją z fotografii. Tym samym w konsekwencji poszerzyła swoje studia i badania pedagogiczne, skupione w szczególności wokół problemów pedagogiki szkolnej, o perspektywę interdyscyplinarną o nastawieniu kulturowym oraz orientację metodologiczną w kierunku badań wizualnych.

OCENA CAŁOKSZTAŁTU OSIĄGNIĘĆ NAUKOWO-BADAWCZYCH KANDYDATKI UZYSKANYCH PO OTRZYMANIU STOPNIA DOKTORA

Wykaz opublikowanych prac naukowych i informacja o osiągnięciach dydaktycznych, współpracy międzynarodowej i popularyzacji nauki Kandydatka przygotowała tylko częściowo zgodnie z prośbą i wzorami zawartymi w Komunikacie Centralnej Komisji nr 3 z roku 2012. W przedłożonej dokumentacji znalazły się jednak wszystkie najważniejsze dane na ten temat, umożliwiające dokonanie całościowej oceny. Została ona uporządkowana przeze mnie zgodnie z kryteriami określonymi w znowelizowanej w 2011 roku ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego oraz z uwzględnieniem szczegółowych wytycznych określonych w wyżej wymienionym Komunikacie. Szkoda, że Habilitantka nie wykazała staranności w szczegółowym i dokładnym przygotowaniu pełnej dokumentacji swojego dorobku.

We wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego Dr J. Nowotniak wskazała tytuł osiągnięcia naukowego jako podstawy ubiegania się o stopień doktora habilitowanego, a mianowicie monografię zatytułowaną *Etnografia wizualna w badaniach i praktyce pedagogicznej*, wydaną przez Oficynę Wydawniczą Impuls w Krakowie w roku 2012. Jej zawartość i znaczenie naukowe omówiła obszernie w autoreferacie. W wykazie opublikowanych prac naukowych po otrzymaniu stopnia doktora znalazły się ponadto: dwie autorskie monografie naukowe, z których jedna oparta jest na tekście doktoratu Habilitantki, a druga na rezultatach Jej nowego, zaawansowanego projektu badawczego; 7 publikacji naukowych w czasopismach naukowych, w tym jedna w czasopiśmie znajdującym się na liście ERIH, cztery w czasopismach ujętych w wykazie B Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (jedna w języku angielskim, pozostałe w języku polskim) oraz 16 rozdziałów w zbiorowych monografiach naukowych wydanych w języku polskim. Ponadto Habilitantka wykazała tu trzy swoje teksty posiadające znamiona artykułów naukowych, jednak zamieszczone na oświatowych stronach internetowych, a także jeden – aktualnie oczekujący na druk. Nie ma w tym wykazie publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports. Nie odnalazłem także w otrzymanej dokumentacji oświadczeń Habilitantki dotyczących: sumarycznego Impact Factor według JCR, liczby cytowań Jej publikacji oraz Indeksu Hirscha według bazy Web of Science. Nie czuję się także upoważniony do samodzielnego poszukiwania tych wskaźników, a brak tych oświadczeń Habilitantki trudno jest mi jedno-

znacznie interpretować. Z całą pewnością natomiast mogę stwierdzić, że Habilitantka nie zastosowała się do prośby Centralnej Komisji, aby w przypadku nieposiadania danego elementu dorobku w zakresie określonych kryteriów oceny jasno potwierdzać to na piśmie w przedkładanej dokumentacji.

Dr J. Nowotniak uzyskała i zrealizowała owocnie dwa granty badawcze pełniąc funkcję ich kierownika - pierwszy w latach 2004-2006 jako projekt autorski finansowany przez Komitet Badań Naukowych i drugi w latach 2011-2012 także jako projekt autorski finansowany przez Narodowe Centrum Nauki. Za działalność naukowo-badawczą i popularyzację nauki została odznaczona Brązowym Krzyżem Zasługi, otrzymała także dwukrotnie nagrodę naukową Rektora Uniwersytetu Szczecińskiego. Jej aktywność konferencyjną należy określić jako bardzo intensywną, gdyż łącznie po doktoracie wygłosiła 23 referaty podczas krajowych konferencji naukowych, 8 – międzynarodowych organizowanych w Polsce i 3 – zagranicznych (w tym dwa w języku francuskim). Poza tym aktywnie uczestniczyła w 8 konferencjach krajowych, 4 – międzynarodowych w Polsce i 1 – zagranicznej, prezentując między innymi komunikaty z badań, postery, biorąc udział i prowadząc dyskusje panelowe. W sumie było to 47 prezentacji konferencyjnych.

Habilitantka w autoreferacie wyróżniła cztery podstawowe kierunki swojej dotychczasowej działalności naukowo-badawczej: „(1) programy ukryte nauczania i wychowania; (2) konceptualizowanie kultury szkoły z perspektywy pedagogiki miejsca i proksemiki edukacyjnej oraz zagadnienia kulturowej reprodukcji i zmiany kulturowej dokonującej się w procesach edukacji i socjalizacji; (3) kwalitatywna orientacja badawcza w pedagogice, opracowanie podstaw etnografii wizualnej i jej wykorzystanie do badań nad kulturą szkoły; (4) badania ewaluacyjne oraz studia nad teoretycznymi podstawami i praktyczną aplikacją autorskiej metody ewaluacji nazwanej *Fotoewaluacja społecznej architektury szkoły* oraz jej wdrożenie”. Dokonując oceny całokształtu Jej dorobku naukowo-badawczego, mogę potwierdzić, że Dr J. Nowotniak wyróżniając te kierunki oraz obszernie je charakteryzując w odniesieniu do poszczególnych swoich prac i uzasadniając swój wkład w rozwój pedagogiki jako dyscypliny naukowej udowodniła - moim zdaniem - posiadanie kompetencji w zakresie krytycznej syntezy, autorefleksji i pogłębionej świadomości metodologicznej w nawiązaniu do aktualnych trendów światowych. Mamy do czynienia z gruntownie wykształconą, dojrzałą badaczką i metodolożką jakościową, konsekwentnie i efektywnie realizującą jasno określony „całociowy” program naukowy z precyzyjną wizją własnej pedagogiczności. Autoreferat w tej części należy do kategorii wypowiedzi naukowej „wysokich lotów”.

Zapoznając się z biografią naukową Kandydatki, przedłożoną dokumentacją, a przede wszystkim tekstami Jej monografii, artykułów i innych opracowań sformułować można kilka ogólnych wniosków i ocen.

Zainteresowania, rozwój i dorobek naukowy Dr J. Nowotniak generalnie można pogrupować w obrębie dwóch – wzajemnie komplementarnych – obszarów dociekań: badawczym i metodologicznym.

W pierwszym obszarze mieszczą się studia teoretyczne i badania empiryczne Kandydatki lokujące się wyraźnie i jednoznacznie w pedagogice, w zdecydowanej większości o charakterze interdyscyplinarnym z wyraźnym nastawieniem na szeroko rozumianą orientację kulturową. Uzyskała Ona gruntowne przygotowanie do pracy naukowej w tym zakresie najpierw w trakcie studiów na kierunku pedagogika, a następnie w trakcie intensywnej, wieloletniej współpracy akademickiej z Prof. M. Czerepaniak-Walczak. Kandydatka wyraźnie podkreśla w autoreferacie znaczenie formacyjne tej współpracy. To z niej wypływają kluczowe zainteresowania badawcze Dr J. Nowotniak osadzone zasadniczo w pedagogice szkolnej i skupione na badaniu kultury szkoły, w tym ukrytych programów nauczania i wychowania w instytucjach edukacyjnych różnego typu, a także relacji pomiędzy komponentami kultury szkoły a podmiotowością uczniów, co stanowi – moim zdaniem – centralny problem badawczy w pracach Habilitantki, efektywnie rozwiązywany począwszy od doktoratu a następnie w kolejnych jej projektach. Analizy i interpretacje tych zagadnień osadzone zostały w perspektywie pedagogiki krytycznej, emancypacyjnej, co stanowi kolejny rys charakterystyczny dorobku Habilitantki. Uzyskała Ona w rodzimym środowisku pedagogicznym pozycję specjalistki w tym zakresie przedmiotowym i interpretacyjnym, o czym świadczy między innymi zapraszanie Jej do udziału w tematycznych prestiżowych publikacjach zbiorowych redagowanych naukowo przez Prof. Marię T. Dudzikową – czołową reprezentantkę pedagogiki szkolnej w naszym kraju. Znaczący wkład Dr J. Nowotniak polega także na posługiwaniu się przez Nią przy rozwiązywaniu problemów badawczych z tego zakresu oryginalną, bardzo rzadko wykorzystywaną w polskiej pedagogice, twórczo rozwijaną przez Habilitantkę jakościową metodologią badań wizualnych.

O ile w pierwszym obszarze, nazwijmy go problemowo-przedmiotowym, Kandydatka znakomicie wykorzystała wsparcie formacyjne udzielone przez Prof. M. Czerepaniak-Walczak i Prof. M. Dudzikową (w tym w ramach Letnich Szkół Młodych Pedagogów Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN), a także innych profesorów reprezentujących pedagogikę szkolną i krytyczną, o tyle w drugim – metodologicznym – w zdecydowanej przewadze dochodziła samodzielnie - poprzez dodatkowe kształcenie, osobistą współpracę międzynarodo-

wą, prymarnie zainteresowania fotografią, podnoszenie swoich kwalifikacji teoretycznych w toku bieżącego studiowania literatury polskiej i obcej oraz realizowanie wielu projektów i drobniejszych prób badawczych z wykorzystaniem przekazów i metod wizualnych – do osiągnięć naukowych, przyczyniając się wydatnie do rozwoju pedagogiki i metodologii badań pedagogicznych w naszym kraju. Łącząc kulturowość i wizualność w swoich badaniach edukacyjnych, analogicznie jak to uczynił Prof. Aleksander Nalaskowski w swoich badaniach wizualnych nad przestrzeniami i miejscami szkoły, stała się jedną z dobrze rozpoznawalnych reprezentantek paradygmatu interpretatywnego w pedagogice współczesnej, wykorzystującej dorobek antropologii kulturowej, etnologii i etnografii. Włączyła się tym samym – świadomie i konsekwentnie – w starania na rzecz równoważenia dominacji reprezentacji werbalnych i liczbowych w pedagogicznych opracowaniach badawczych różnorodnymi reprezentacjami wizualnymi, głównie sugestywnymi, odpowiednio ułożonymi i interpretowanymi fotografiami przestrzeni edukacyjnych.

Na szczególne wyróżnienie w pierwszym obszarze zasługuje monografia *Kulturowy wymiar przestrzeni edukacyjnej: studium dwóch szkół*, a w drugim obszarze – monografia *Etnografia wizualna w badaniach i praktyce pedagogicznej*, wskazana przez Habilitantkę jako główne osiągnięcie naukowe. Ta druga monografia poddana zostanie mojej szczegółowej ocenie w kolejnym fragmencie niniejszej recenzji.

Monografia *Kulturowy wymiar przestrzeni edukacyjnej: studium dwóch szkół*, wydana w 2006 roku, stanowi znakomity efekt grantu Dr J. Nowotniak finansowanego przez KBN, a polegającego między innymi na przeprowadzeniu przez Habilitantkę intensywnych badań terenowych w liceum polskim i francuskim oraz dokonaniu pogłębionych analiz porównawczych z wykorzystaniem różnych metod badawczych, w tym badań wizualnych. Recenzentami książki byli wybitni badacze pedagogiczni stosujący metody etnograficzne i wizualne – Prof. Maria Mendel i Prof. Aleksander Nalaskowski. Ta monografia Dr J. Nowotniak stanowiła otwarcie pedagogiki polskiej na nowatorskie badanie szkoły zorientowane antropologicznie, co wynikało z pogłębionych zainteresowań i dodatkowych studiów Habilitantki, między innymi z zastosowaniem proksemicznej teorii Edwarda Halla, teorii światów społecznych Anselma Straussa, czy analizy dyskursu władzy/wiedzy w ujęciu Michaela Foucaulta. Kulturowe przestrzenie liceum polskiego i francuskiego znakomicie porównała przykładowo w oparciu o poznawanie i interpretowanie sposobów zaspokajania potrzeby prywatności uczniów w publicznej sferze edukacyjnej w powiązaniu z możliwościami i realiami manifestowania i rozwijania ich podmiotowości. Posłużenie się badaniami wizualnymi dodatkowo wzmocniło wartość poznawczą i aplikacyjną opracowania. W rezultacie Habilitance udało się

w analizowanej monografii, a także w innych tekstach nawiązujących do zebranego w ramach tego projektu przebogatego materiału empirycznego wykazać ułomności szkoły osadzonej w realiach polskiego systemu oświatowego i dostarczyć sugestywnych wniosków dla praktyki w celu poprawy jej jakości z uwzględnieniem rozwiązań francuskich. Monografia stanowi ponadto wzór poprawnie i efektywnie przeprowadzonego projektu jakościowych badań pedagogicznych.

Spośród rozdziałów w pracach zbiorowych i artykułów w czasopismach przedstawionych do oceny przez Dr J. Nowotniak wyróżnić chciałbym ponadto komunikaty z Jej badań nad kulturowym wymiarem przestrzeni życia i domu studentów, osadzone w twórczo rozwijanej przez Habilitankę pedagogice miejsca, oraz nad światami społecznymi pokoi nauczycielskich, jak również prorozwojowego znaczenia sytuacji konfliktowych w szkole w nawiązaniu do teorii Erika H. Eriksona. Potwierdzają one ciekawość poznawczą Habilitantki, tendencje do stałego poszerzania pola zainteresowań naukowych poza kluczowe dla Niej badanie kultury szkoły i ukrytych programów edukacyjnych. Stanowią także dokument systematycznego awansowania stosowanej przez Nią z przekonaniem i kompetentnie metodologii badań wizualnych z wyraźnym nastawieniem na eksploatację potencjału paradygmatu partycypacyjnego. Szkoda, że w dorobku publikacyjnym Habilitantki brakuje tekstów badawczych w językach obcych (poza jedną recenzją opublikowaną w języku angielskim), gdyż z całą pewnością wyniki jej badań antropologiczno-pedagogicznych zainteresowałyby także badaczy edukacyjnych z różnych krajów.

OCENA WSKAZANEGO PRZEZ KANDYDATKĘ OSIĄGNIĘCIA NAUKOWEGO JAKO PODSTAWY UBIEGANIA SIĘ O STOPIEŃ DOKTORA HABILITOWANEGO

Monografia Dr Justyny Nowotniak *Etnografia wizualna w badaniach i praktyce pedagogicznej* (2012) jest jedyną, jak dotąd, publikacją metodologiczną na temat zastosowania metod wizualnych na gruncie pedagogiki przygotowaną przez rodzimego autora i wydaną w języku polskim. Jest ona porównywalna do klasycznych już dziś książek metodologicznych z zakresu socjologii/antropologii wizualnej autorstwa Prof. Piotra Sztompki (*Socjologia wizualna. Fotografia jako metoda badawcza*, Warszawa 2005) i Prof. Krzysztofa Olechnickiego (*Antropologia obrazu. Fotografia jako metoda, przedmiot i medium nauk społecznych*, Warszawa 2003). Analogicznie jak wymieni tu autorzy, Habilitantka w swoim opracowaniu odwołuje się wydatnie także do aktualnego dorobku badań wizualnych, a szerzej jakościowych w naukach społecznych w perspektywie światowej. Swój wykład metodologii wizualnych

konstruuje nie jako zbiór abstrakcyjnych, znormalizowanych standardów „dekretujących” pożądaną poprawność i nieskazitelność projektowanych i realizowanych podejść badawczych, ale jako krytyczno-konstruktywną reminiscencję doświadczonego i zarazem kreatywnego badacza wizualnego, podejmującego próby systematyki wykorzystanych przez siebie wcześniej sposobów prowadzenia badań jako drogi artykułowania emergentnej metodologii w trybie *post facto* – z uwzględnieniem niepewności, ambiwalencji, indywidualnej swoistości, otwartości na nieustanne doskonalenie... Taki sposób dzielenia się wiedzą metodologiczną z intencją wspierania rozwoju badań wizualnych, a szerzej jakościowych w pedagogice współczesnej możliwy jest tylko w przypadku doświadczonego badacza, a takowym niewątpliwie jest Habilitantka. Dodatkowym walorem recenzowanej pracy jest poszerzenie perspektywy metodologicznej o zastosowania badawczych metod wizualnych w różnych obszarach praktyki pedagogicznej, co również stanowi podsumowanie wieloletnich doświadczeń Habilitantki w tym zakresie.

Dr J. Nowotniak podzieliła swoją monografię na dwie zasadnicze części: pierwszą dotyczącą etnografii wizualnej w badaniach pedagogicznych i drugą dotyczącą etnografii wizualnej w praktyce pedagogicznej. W toku szczegółowej analizy zawartości tej publikacji daje się zauważyć klarowny podział treści. Pierwszy fragment stanowi studium teoretyczno-historyczne na temat badań etnograficznych w naukach społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem etnografii edukacyjnej oraz etnografii wizualnej, opracowane z uwzględnieniem perspektywy krajowej i międzynarodowej, w oparciu o literaturę polską i zagraniczną. Trzy kolejne fragmenty poświęcone zostały kolejno metodyce badań wizualnych zastosowanej przez Habilitantkę w Jej projektach badawczych na temat ukrytych programów edukacyjnych, dyskursu wiedzy/władzy w przestrzeni szkoły i społecznych światów pokoi nauczycielskich, w których przywołuje Ona wcześniejsze swoje publikacje całościowo omawiające wyniki uzyskanych badań, jednak tym razem koncentrując się na wyeksponowaniu i zasadniczym rozwinięciu kwestii metodologicznych. Kolejny fragment dotyczy własnej autorskiej koncepcji fotoewaluacji społecznej architektury szkoły jako nowatorskiej wersji ewaluacji wewnętrznej, również z podsumowaniem dotychczasowych doświadczeń w jej stosowaniu w praktyce. Ostatni fragment ukazuje oryginalne autorskie koncepcje dydaktyczne Habilitantki, wykorzystane efektywnie w praktyce, dotyczące kształcenia metodologicznego studentów pedagogiki opartego na realizacji zespołowego projektu badań wizualnych. Całość monografii sugestywnie dokumentuje wyrazisty model metodologiczny odpowiednio adaptowany, autorsko kreowany i rozwijany, a przede wszystkim empirycznie na bieżąco korygowany przez Habilitantkę w toku kolejnych projektów badawczych. Jest to metodologia etnograficz-

nych badań wizualnych wykorzystywana na gruncie dociekań pedagogicznych z efektywnym zastosowaniem synergii paradygmatu interpretatywnego i partycypacyjnego oraz teorii/pedagogii krytycznej. Skonstruowanie, stosowanie i opisanie takiego modelu należy do osiągnięć naukowych wyjątkowych w naszym kraju i zasługuje na wysoką ocenę także w perspektywie międzynarodowej. Mam nadzieję, że opublikowanie monografii Dr J. Nowotniak na temat etnografii wizualnej przyczyni się wydatnie do szerszego jej rozpowszechnienia i coraz dojrzalszego wykorzystywania w badaniach pedagogicznych w naszym kraju.

Recenzowana książka opiera się na wcześniejszych doświadczeniach i częściowo na poprzednich publikacjach Habilitantki. Przykładowo podpunkty zatytułowane *Program ukryty jako kategoria semantyczna* i *Edukacyjne konceptualizacje programu ukrytego* (ss. 66-80) opublikowane były w prawie identycznej formule w Jej monografii z 2002 roku *Ukryty program szkolnej rzeczywistości* (ss. 11-32). Jednak podkreślić należy wyraźnie, że wszystkie tego rodzaju fragmenty zostały skrupulatnie oznaczone stosownym przypisem informującym o pierwodruku. Ponadto we wszystkich publikacjach Habilitantki odnaleźć można w wielu miejscach słowa podziękowania za inspiracje i wsparcie udzielane przez różnych naukowców w toku współpracy czy konsultacji. Fakty te potwierdzają, że Habilitantka zna i stosuje standardy etyczne kultury akademickiej w tym zakresie.

Jak wynika z mojej analizy porównawczej wcześniejszych publikacji Habilitantki i monografii *Etnografia wizualna w badaniach i praktyce pedagogicznej*, dopiero w tej ostatniej w pełni został zaprezentowany bogaty materiał wizualny w postaci fotografii barwnych, co ma kluczowe znaczenie w raportach badawczych opartych na badaniach wizualnych. Z pewnością we wcześniejszych publikacjach nie było to w pełni możliwe ze względu na bariery technologiczno-edytorskie, na jakie natrafiła Habilitantka chcąc drukować wiele fotografii w pojedynczym tekście.

Poza pozytywną oceną całości głównego osiągnięcia naukowego, chciałbym zwrócić uwagę ponadto na trzy jego aspekty szczegółowe o istotnym znaczeniu w dotychczasowym dorobku pedagogiki polskiej. Po pierwsze, Habilitantka jako jedna z nielicznych w rodzimej pedagogice (obok Dra Sławomira Krzychały) z takim powodzeniem zastosowała poznawczo i dydaktycznie badawcze metody wizualne osadzone w paradygmacie partycypacyjnym, tzn. z bezpośrednim i intensywnym angażowaniem uczniów, nauczycieli i studentów w wykonywanie fotografii ich przestrzeni edukacyjnych. Analizując dorobek publikacyjny Habilitantki można dojść od wniosku, że jest typem badacza-samotnika, gdyż publikuje samodzielnie i zasadniczo nie realizuje projektów zespołowych z innymi badaczami profesjonalnymi. Jednak Jej współbadaczami (zgodnie z paradygmatem partycypacyjnym) są główni aktorzy rze-

czywistości edukacyjnej, co doprowadziło do odkrywczych wniosków i oryginalnych korzyści poznawczych, niemożliwych do uzyskania poza tym paradygmatem. Po drugie, Habilitantka autorsko wypracowała i osobiście przetestowała empirycznie – oryginalną nie tylko w dorobku rodzimym ale odkrywczą także w perspektywie międzynarodowej – ideę fotoewaluacji pedagogicznej jako koncepcję metodologiczną, a także narzędzie jakościowej, partycypacyjnej, nietypowej ewaluacji wewnętrznej funkcjonowania szkoły. Wydaje się, że jest ona warta szerszego upowszechnienia w praktyce oświatowej w naszym kraju, choć nie tylko. I wreszcie po trzecie, Habilitantka poprzez swoje publikacje z fotografiami oraz poprzez swoje krytyczno-konstruktywne, powtarzane wielokrotnie tezy metodologiczne przyczynia się niewątpliwie do starań na rzecz równoważenia dominacji reprezentacji werbalnych i liczbowych w opracowaniach badawczych z zakresu pedagogiki, a szerzej – nauk społecznych zorientowanych humanistycznie. Sugestywna, będąca rezultatem adekwatnego postępowania poznawczego i dobrze zinterpretowana fotografia opublikowana jako istotny komponent opracowania badawczego może bowiem znacząco poszerzyć naszą wiedzę o człowieku, jego świecie społecznym, jego wychowaniu i kulturze.

W odniesieniu do przedstawianego przez Habilitantkę głównego osiągnięcia naukowego chciałbym jednak sformułować w tym miejscu dwie uwagi krytyczne o znaczeniu kluczowym w ocenie Jej dorobku badawczego i metodologicznego. W kilku miejscach deklaruje Ona bowiem, iż Jej badania opierają się nie tylko na metodologii etnografii, ale także na metodologii teorii ugruntowanej. Nie mogę się z tym do końca zgodzić. O ile w istocie Jej prace to klasyczne posłużenie się różnymi możliwościami etnografii wizualnej, o tyle jeśli chodzi o metodologię teorii ugruntowanej, to Habilitantka wykorzystuje jedynie Jej wybrane elementy a nie całościowo traktowane podejście w jednej z jego wielu odmian. W niewielkim stopniu korzysta Ona także w swoich opracowaniach badawczych z wielości dostępnych dziś i opisanych także w języku polskim metod analizy materiału wizualnego, w tym na przykład właśnie wirtualnej teorii ugruntowanej (WTU) w ujęciu Prof. Krzysztofa T. Koneckiego, co można traktować jako kolejne wyzwanie na Jej dalszej drodze naukowej w kierunku rozwijania etnografii wizualnej w kolejnych projektach i publikacjach. Niezależnie od tych uwag, stwierdzam jednoznacznie, że Habilitantka posługuje się nowoczesnym językiem metodologii jakościowych, twórczo czerpiąc oraz nadążając za stale i intensywnie rozwijającym się dorobkiem światowym tego transdyscyplinarnego pola naukowego.

OCENA DOROBKU KANDYDATKI W ZAKRESIE DZIAŁALNOŚCI DYDAKTYCZNEJ I POPULARYZATORSKIEJ ORAZ WSPÓŁPRACY MIĘDZYNARODOWEJ

Habilitantka oprócz wymienionych wyżej dwóch grantów badawczych, zakończonych opublikowaniem autorskich monografii naukowych, ma na swoim koncie uczestnictwo w dwóch programach: Programie wzmocnienia efektywności systemu nadzoru pedagogicznego i oceny jakości pracy szkoły w ramach III Priorytetu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki „Wysoka jakość systemu oświaty”, realizowanym przez Ośrodek Rozwoju Edukacji, Uniwersytet Jagielloński i Erę Ewaluacji, oraz projekcie badawczo-edukacyjnym „Opracowanie i wdrożenie narzędzi pomocnych dla pracowników administracji publicznej pracujących z uchodźcami i rodzinami uchodźczymi w systemie edukacji w Polsce”, współfinansowanym z Europejskiego Funduszu na rzecz Uchodźców i budżetu państwa. Prezentowała wyniki swoich badań i studiów podczas kilkudziesięciu konferencji krajowych, międzynarodowych i zagranicznych. Pełniła funkcję członka komitetu organizacyjnego XVI Letniej Szkoły Młodych Pedagogów Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN, a w latach 2002-2005 współorganizowała cykliczne konferencje w ramach Ogólnopolskiego Forum Szkół Niepublicznych w Międzydrojach (dwukrotnie przewodnicząc komitetowi organizacyjno-programowemu). W 2011 roku została zaproszona do poprowadzenia modułu „Wizualna etnografia” w ramach warsztatów „Metody badań jakościowych” zorganizowanych przez Wydział Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Łódzkiego. Oprócz odznaczenia państwowego i nagród Rektora macierzystej Uczelni, dwukrotnie uzyskała I miejsce w głosowaniu audytorium Forum Młodych Pedagogów przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN za swoje projekty badawcze.

Od 2013 roku pełni funkcję redaktora tematycznego ds. badania młodzieży, edukacji i badań jakościowych, czasopisma naukowego wydawanego przez Instytut Socjologii Uniwersytetu Szczecińskiego „Opuscula Sociologica” (poprzednio – „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Studia Sociologica”). Przez kilka lat pełniła funkcję wiceprzewodniczącej Sekcji Doktorów Forum Młodych Pedagogów KNP PAN, jest sekretarzem Oddziału Szczecińskiego Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego oraz członkiem Polskiego Towarzystwa Ewaluacyjnego. Nie wymieniła w autoreferacie swojego zaangażowania we współpracę w ramach sieci i konsorcjów badawczych, a także pełnienia funkcji recenzenta projektów badawczych czy recenzenta wydawniczego artykułów w czasopismach.

W ramach Jej osiągnięć dydaktycznych i w zakresie popularyzacji nauki wymienić można między innymi: opracowanie autorskich programów takich przedmiotów kształcenia uniwersyteckiego jak: Pedagogiczne problemy młodzieży, Doradztwo młodzieżowe, Kiero-

wanie własnym rozwojem; wypromowanie siedmiu magistrów i 22 licencjatów, wielokrotne prowadzenie warsztatów i seminariów dla nauczycieli, w szczególności w zakresie podnoszenia ich kwalifikacji metodologicznych i ewaluacyjnych, nie tylko w macierzystej uczelni i na terenie województwa zachodniopomorskiego; publikowanie tekstów na internetowej platformie nadzoru pedagogicznego. W latach 2003-2008 brała czynny udział w seminariach doktorskich prowadzonych przez Prof. M. Czerepaniak-Walczak, współpracowała z doktorantami udzielając im konsultacji w zakresie epistemologii i metodologii, a także uczestniczyła w charakterze stałego konsultanta w przewodzie doktorskim Leonardy Rożek, zakończonym pomyślnie w 2005 roku. Dodać należy, że formalnie nie pełniła i nie pełni funkcji promotora pomocniczego na mocy znowelizowanej ustawy.

W zakresie Jej międzynarodowej aktywności naukowej mieści się także odbycie miesięcznego stażu naukowego w Instytucie Pedagogiki i Dydaktyki Uniwersytetu w Bari w 2012 roku, a także udział w realizacji projektu paleontologicznego w postaci dwóch miesięcznych staży naukowych prowadzonych przez Musee National d'Histoire Naturelle w Paryżu w 2002 i 2003 roku. Uczestniczyła także w zespole wykonującym ekspertyzę naukową dla województwa zachodniopomorskiego, współpracowała przy przygotowaniu projektu „Akademickie Laboratorium Dialogu” dla Uniwersytetu Szczecińskiego, a także wielokrotnie była zapraszana w roli eksperta do udziału w ewaluacji wewnętrznej kilku gimnazjów.

KOŃCOWA OCENA ZNACZENIA OSIĄGNIĘCIA NAUKOWEGO I ISTOTNOŚCI AKTYWNOŚCI NAUKOWEJ KANDYDATKI

W ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z 2011 roku sformułowano dwa zasadnicze warunki jakościowe, których spełnienie może uzasadniać dopuszczenie do postępowania habilitowanego. Są to: osiągnięcie naukowe uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny naukowej oraz wykazywanie się istotną aktywnością naukową (art. 16). Ponadto w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego określono przeszło 20 wskaźników ilościowych i jakościowych dotyczących aktywności naukowej, które należy uwzględnić w tymże postępowaniu.

Dokonując końcowej oceny z uwzględnieniem kryteriów ustawowych i wynikających z wyżej wymienionego rozporządzenia, stwierdzam, że osiągnięcie naukowe Dr Justyny Nowotniak w postaci monografii wydanej w 2012 roku (czyli 10 lat po uzyskaniu stopnia dokto-

ra) stanowi znaczny wkład Habilitantki w rozwój pedagogiki jako dyscypliny naukowej. Kandydatka od czasu swoich studiów uniwersyteckich jest mocno zaangażowana w uprawianie badań pedagogicznych, Jej cały dorobek mieści się w obrębie pedagogiki, a Jej prace metodologiczne (o wymiarze interdyscyplinarnym) znacząco rozwijają rodzimą pedagogikę o nowatorskie, ważne dokonania, nawiązujące do dorobku światowego. Całość dotychczasowej aktywności naukowej Dr Justyny Nowotniak oceniam jako istotną, co oznacza spełnienie przez Nią drugiego z podstawowych warunków ustawowych. Zdecydowana większość kryteriów szczegółowych została przez Nią także spełniona, choć w różnym stopniu. Możliwości spełnienia niektórych z nich zależały tylko częściowo od Habilitantki (np. pełnienie funkcji promotora pomocniczego, recenzenta projektów badawczych czy recenzenta publikacji w czasopiśmie), szczególnie w tak krótkim czasie od wprowadzenia nowelizacji ustawy. Habilitantka posiada w swoim dorobku tylko jeden artykuł w czasopiśmie z listy ERIH. Nie opublikowała żadnego w czasopiśmie znajdującym się w bazie JCR, nie podała także w swojej dokumentacji liczby cytowań czy indeksu Hirscha. Dostrzegam jednak istotny potencjał nadrobienia tych zaległości przez Habilitantkę w niedalekiej przyszłości, z uwagi na Jej intensywne, wieloletnie zaangażowanie w międzynarodową współpracę naukową. Braki te nie zmieniają mojej ogólnej opinii o wykazywaniu się przez Habilitantkę istotną aktywnością naukową.

KONKLUZJA RECENZJI

Niniejszym stwierdzam, że osiągnięcie i dorobek naukowy odpowiada warunkom określonym w art. 16. Ustawy z dnia 18 marca 2011 roku o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. 2011 nr 84 poz. 455) oraz że cały dorobek naukowy Dr Justyny Nowotniak uzasadnia nadanie Jej stopnia doktora habilitowanego nauk społecznych w dyscyplinie – pedagogika. Wnioskuje zatem o przystąpienie do kolejnych etapów postępowania habilitacyjnego.

Dariusz Kubiowski

Lublin, dn. 13 grudnia 2013 roku